

Analizy fonetyczne - wprowadzenie

Żaden z głównych czterech języków projektu (polski jidysz, łatgalski, hałcnowski, wilamowski) nie posiadał dotąd fonetycznego opisu akustycznego. Z tego względu podjęto próbę opracowania częściowych szkiców akustycznych dla tych języków na podstawie danych audio (i wideo) zebranych w trakcie prac nad bazą danych.

Wykonalność pomiarów uzależniona była od własności zgromadzonych nagrań. Ze względu na to, że nagrania te miały charakter terenowy, podjęto decyzję o ograniczeniu podstawowego opisu do cech widmowych samogłosek prostych (monoftongów). Cechy takie są względnie odporne na zakłócenia wynikające z technicznej niedoskonałości nagrań audio pozyskiwanych w warunkach niestudijskich (np. echa); ogólny opis można opracować

na podstawie pomiarów w paśmie od ok. 200 Hz do ok. 3000 Hz, które są wykonalne nawet przy umiarkowanej jakości nagrania. Warto zauważyć

, że np. największy projekt badawczy cech akustycznych angielszczyzny amerykańskiej (Labov i in. 2006) opierał się na nagraniach prowadzonych przez telefon; jest on mimo to uznawany za źródło o fundamentalnym znaczeniu dla badań dialektologicznych w Ameryce Północnej.

Kryterium selekcji nagrań do analizy stanowiła jakość techniczna – wybrano nagrania najlepsze pod tym względem. Skutkiem tego ich treść i własności stylistyczne są zróżnicowane: większość stanowiły monologi na różne tematy, ale np. dla jidysz i łatgalskiego również teksty czytane.

Łącznie zbadano ponad 1000 samogłosek prostych u 10 mówców: 4 dla jidysz, 2 dla łatgalskiego, 1 dla hałcnowskiego i 3 dla wilamowskiego. Pomiarów dokonywano na samogłoskach akcentowanych znajdujących się w odległości co najmniej dwóch sylab od końca frazy intonacyjnej. W celu zachowania odtwarzalności i powtarzalności pomiarów, wszystkie samogłoski (oraz zawierające je słowa) zostały zaznaczone w interwałowych warstwach anotacji programu Praat (Boersma i Weenink 2014). Pliki TextGrid zawierające te anotacje zostały zachowane w archiwum. Za podstawę identyfikacji słów i fonemów posłużyły przygotowane wcześniej w ramach projektu transkrypcje ortograficzne lub pół-fonetyczne (jidysz i łatgalski) lub anotacje w formacie ELAN i Annotation System (hałcnowski i wilamowski). Następnie w połowie długości samogłoski dokonano pomiaru pierwszych dwóch formantów przy użyciu funkcji Formant Listing programu Praat.

Wyniki zostały opublikowane w dokumentach PDF zamieszczonych na portalu projektu. Dla każdego języka opracowano ogólny opis systemu monoftongów na podstawie istniejących publikacji (za wyjątkiem hałcnowskiego, dla którego takich publikacji brak), podaniem źródeł. Każdy opis został napisany w sposób względnie łatwo przyswajalny dla użytkownika portalu zainteresowanego tematem, ale nieposiadającego fachowej wiedzy fonetyczno-akustycznej. (Opracowano też ogólne wprowadzenie do akustycznego opisu samogłosek.) W drugiej części opisu przedstawiono podsumowanie ww. pomiarów. Dla każdego mówcy zaprezentowano dwa standardowe wykresy F1–F2 – jeden obrazujący wyniki wszystkich pomiarów, a drugi – wartości średnie. Wykresy zostały przygotowane przy pomocy pakietu „vowels” dla programu statystycznego R (Kendall i Thomas 2010). Dodatkowo przedstawiono również opis słowny systemu monoftongów każdego mówcy i – w miarę możliwości – omówienie ewentualnych cech wspólnych. Zamieszczono również dane surowe.

Należy zauważyć

, że ze względu na status badanych języków (wszystkie, a zwłaszcza wilamowski i hałcnowski, są językami zagrożonymi) liczba badanych mówców była bardzo ograniczona. Z tego względu nie było możliwe przeprowadzenie analiz o charakterze socjofonetycznym; nie było też potrzeby wykonania normalizacji zebranych danych, ponieważ każdego mówcę potraktowano jako *case study*. Z kolei ze względu na własności techniczne materiałów (nagrania prowadzone w terenie, w mieszkaniach prywatnych i miejscach publicznych) analiza innych cech akustycznych musiałaby być

traktowana z dużą rezerwą.

Dane nt. samogłosek są jednak bardzo cenne. Jak wspomniano wyżej, są to pierwsze dane tego typu co najmniej dla hałcnowskiego, łąglaskiego i wilamowskiego, a najprawdopodobniej również dla jidysz. Niektóre z zaobserwowanych zjawisk (np. kwestia samogłosek [nie]napiętych w hałcnowskim, kwestia jakości samogłoski tradycyjnie transkrybowanej jako /a/ w wilamowskim, a zwłaszcza – dzięki większej grupie mówców – kwestia jakości samogłoski /æ/ w łątgalskim) mogą stać

się przedmiotem dodatkowych badań w przyszłości.

Źródła

Boersma, Paul i David Weenink (2014). "Praat: doing phonetics by computer" [program komputerowy]. Wersja 5.3.52. Pobrano z <http://www.praat.org/>.

Kendall, Tyler i Erik R. Thomas (2010). "Vowels: Vowel Manipulation, Normalization, and Plotting in R". Pakiet R, wersja 1.1 [zasób programowy]. Pobrano z <http://ncslaap.lib.ncsu.edu/tools/norm/>.

Labov, William, Sharon Ash i Charles Boberg (2006). The atlas of North American English. Phonetics, phonology and sound change. Berlin: Mouton de Gruyter.